

MULTİKULTURAL TƏHSİL MÜHİTİNİN KREATİVLİYİN İNKİŞAFINA TƏSİRİ

Açar sözlər: kreativlik, multikultural təcrübə, mədəniyyət, təhsil

Keywords: creativity, multicultural experience, culture, education

Ключевые слова: креативность, мультикультурная практика, культура, образование

Bugün dünyada təhsilin məzmununun modernləşməsi prosesi həyata keçirilir. Onun əsas üstünlüyü təhsilalanların potensial imkanlarının inkişafı üçün münbit şəraitin yaradılmasıdır. Qloballaşma prosesi müasir cəmiyyətlərin inkişaf tendensiyası kimi regionların, ölkələrin, millətlərin inteqrasiyası, millətlərə-rası münaqişələrin artması, miqrasiya prosesləri ilə müşayiət olunur. Eyni zamanda, qloballaşma insan beynini açan, mədəni baryerləri aradan qaldıran, insan haqları və demokratiyaya geniş vüsət verən dərin, hərtərəfli zənginləşmə prosesidir. Onun nəticəsində dünyada mədəniyyətlərə-rası əlaqələrin sayı artır və multikultural təcrübə əldə etmək üçün əlverişli imkanlar yaranır. Multikulturalizm prinsipləri siyasi, sosi-

Multikultural təhsili kreativliklə hansı əlaqələr birləşdirir? Kreativliklə mədəniyyət arasında bir sıra bağlar mövcuddur. Qlaveanu kreativliyi mürəkkəb, “intersubyektiv məkanda “mədəniyyətlə hopdurulmuş materiallarla iş vasitəsilə yeni və dəyərli artefaktların generasiya”sına aparan mürəkkəb hadisə kimi təsvir edir. Məsələn, belə stereotip mövcuddur ki, rəssamlar və digər incəsənət nümayəndələri qütbət ölkələrdə daha görkəmli əsərlər yaradır, parlaq ideyalar hasil edir [3, s.157]. Yaradıcılığının müəyyən dövründə xarici ölkələrdə vətəndən uzaqda fəaliyyət göstərən, yaşayıb yaranan incəsənət xadimlərinin nümunəsindən göründüyü kimi bu stereotipdə cüzi də olsa həqiqət mövcuddur. Deməli, multikultural təcrübə bir neçə aspekt üzrə kreativliyin inkişafına təkan verə, onu stimullaşdırı bilər. Multikultural təcrübəyə tələbələrin mübadilə proqramlarına qatılması, xarici universitetlərdə stajkeçmə, yay məktəblərinin təşkili, beynəlxalq se-zminar və konfranslarda iştirak, ali məktəblərdə müxtəlifliyin təmin olunması, layihələrin həyata keçirilməsi və s. imkanlar aiddir.

Tələbələr yeni ideya və konsepsiyaları multikultural təcrübə vasitəsilə daha yaxşı öyrənir. Multikultural təcrübə təhsilalanlara müxtəlif vəziyyət və problemlərin həllində fərqli ssenarilər nümayiş etdirmək imkanı verir. Yeni ideya, konsepsiya və ssenarilər kreativliyin inkişafına böyük təsir göstərir, çünki öyrənənlər nə qədər yeni ideyalara malikdirlərsə, onların yeni kombinasiyalar yaratmaq ehtimalı bir o qədər yüksəkdir [6]. Tədqiqatlar sübut etmişdir ki, müxtəlif və fərqli mühit insanları məlumatı müxtəlif yollarla kodlaşdırmağa, konsepsiyalar arasında çoxsaylı assosiasiyalar qurmağa istiqamətləndirir. Məsələn, ikidilli bilinməyənlər monolinqvalara nisbətən daha kreativdirlər [4;5].

Çoxmədəniyyətli mühitdə həyat və təlim-təcrübəsi öyrənmələri eyni davranışın müxtəlif funksiya və nəticələrinin olması haqqında məlumatlandırır. Bir mədəniyyətdə qəbul edilən jest, mimika, davranış digərində insani münasibətlərin korlanması ilə nəticələnmə bilər. Məsələn, bəzi ölkələrdə qonağın yeməyi boşqabda sonadək yeməməsi, boşqabda saxlaması ev sahibinə hörmət əlaməti kimi dəyərləndirilir (yeni süfrədə kifayət qədər yemək var). Bəzi ölkələrdə isə belə davranış hörmətsizlik əlaməti kimi qəbul olunur. Xarici ölkədə yaşamaq və təhsil almaq təcrübəsinə malik gənclər eyni davranışın müxtəlif funksiya və mənasını daha yaxşı anlayırlar [1;2].

Mədəniyyət konsepsiyası, adət-ənənəsi həmin mədəniyyətə mənsub insanların ətraf mühitə strukturlu və rutin reaksiyasını təmin edir. Lakin insanlar yeni mədəniyyətdə alternativ konsepsiyalara yiyələndikcə, fikir, düşüncə və davranışlarını yeni mühitə uyğunlaşdırdıqca koqnitiv strukturlar qeyri-sabit olur. Tələbələr “öz” mədəniyyətlərinə döndükdə müxtəlif mühitlərin təsiri nəticəsində onlarda qərar qəbulu, problem həlli kimi bacarıqlar qeyri-ənənəvi və daha kreativ şəkildə özünü göstərir.

Təlim prosesində, xüsusilə də müxtəlif etnik nümayəndələrin təmsil olunduğu qruplarda kreativliyin inkişaf imkanları daha genişdir. Digər mədəniyyətlərdən ideyaları mənimsəyən, zəngin multikultural təcrübəyə malik tələbələr müxtəlif mənbələrdən ideya seçimi və toplanılmasına psixoloji cəhətdən hazır olur, müvafiq bacarıqlarla silahlanır, həmin ideyaları kreativ prosesdə reallaşdırır, yeni ideya, norma, təcrübənin geniş spektrini nümayiş etdirirlər.

Xarici mədəniyyət şəxsi mədəniyyətdən fərqli, hətta bəzən ziddiyyətli dəyərlərə malidir. İki müxtəlif, fərqli konsepsiyaların təsirinə məruz qalmış insan hər mədəniyyətə məxsus ziddiyyətli ideyalardan faydalanır, daha sonra onları tutuşdurur və həmin ideyaları yeni üsullarla inteqrasiya edir.

Angela Ka-yee Leung və başqaları apardıqları tədqiqatlar nəticəsində multikultural təcrübənin, müxtəlif mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsinin kreativliyin inkişafına müsbət təsirini sübut etmiş və aşağıdakı

Ədəbiyyat:

1. Chiu C-y., Hong Y. *The Social Psychology of Culture*. New York: Psychology Press, 2006.
2. Galinsky A. D., Maddux W. W., Ku G. The View from the Other Side of the Table: Getting inside Your Counterpart's Head can Increase the Value of the Deal You Walk Away With. Here's How to Do It. *Negotiation*, 9, 1–5, 2006.
3. Glăveanu V. P. Principles for a Cultural Psychology of Creativity. *Cult. Psychol.* 16, 147–163, 2010.
4. Nemeth C., Kwan J. Minority Influence, Divergent Thinking and Detection of Correct Solutions. *Journal Of Applied Social Psychology*, 17, 788–799, 1987.
5. Simonton D. K. Scientific Creativity as Constrained Stochastic Behavior: The Integration of Product, Person, and Process Perspectives. *Psychological Bulletin*, 129, 475–494, 2003.
6. Weisberg R. W. Creativity and Knowledge: A Challenge to Theories. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of Creativity* (Pp. 226–250). Cambridge, England: Cambridge University Press, 1999.
7. https://www.researchgate.net/publication/5475757_Multicultural_Experience_Enhances_Creativity_The_When_and_How.